

Resolutie: uit de opvangcrisis komen en blijven

Asielopvang is primair de verantwoordelijkheid van het rijk. Voor het realiseren van opvanglocaties en een groot deel van de aanpalende voorzieningen zijn het rijk en het COA echter afhankelijk van de mogelijkheden die gemeenten bieden. De afgelopen periode is hiervoor een steeds groter beroep gedaan op gemeenten en veiligheidsregio's. Door de stijgende aantallen neemt de druk op gemeenten, uitvoeringsorganisaties, de woningmarkt en sociale voorzieningen de komende tijd verder toe.

In juni 2020 hebben het rijk, provincies en gemeenten de Uitvoeringsagenda Flexibilisering Asielketen ondertekend. Deze Uitvoeringsagenda beschrijft een toekomstig beeld waar de gezamenlijke overheden naar toewerken: een robuust, flexibel en evenwichtig gespreid opvanglandschap, dat in staat is mee te bewegen met de asielinstroom en bijdraagt aan (snellere) integratie van statushouders.

Dat het rijk weinig voortvarendheid heeft getoond in het realiseren van deze afspraken, heeft er mede toe geleid dat vorig jaar een opvangcrisis is ontstaan, met de situatie in Ter Apel als triest dieptepunt. Na afloop van de asielcrisis van 2015/16 zijn veel opvanglocaties gesloten en is capaciteit bij organisaties als het COA, de IND, DT&V en AVIM afgeschaald. Dankzij een verhoogd aantal asielaanvragen (met name gezinsherenigers) en een relatief hoog inwilligingspercentage raakte de overgebleven asielopvang in 2022 snel overvol.

In 2022 hebben gemeenten en maatschappelijke organisaties alle zeilen bijgezet om de opvangcrisis het hoofd te bieden. Zo werden naast duizenden crisisnoodopvangplekken voor asielzoekers ook tienduizenden opvangplekken voor ontheemden uit Oekraïne gerealiseerd. Daarnaast zijn gemeenten erin geslaagd om, zelfs in een oververhitte woningmarkt, gezamenlijk meer statushouders sneller te huisvesten dan de officiële taakstelling vereiste. De bestuurlijke afspraken die de VNG, het Veiligheidsberaad, IPO en het rijk in augustus vorig jaar sloten zijn door de gemeenten nagekomen. Uitvoering door het rijk blijft echter achter.

Het niet doortastend handelen van het kabinet baart de VNG grote zorgen. De noodzakelijke Spreidingswet is nog niet door het parlement en de inwerkingtreding is op z'n vroegst 1 januari 2024. Daarnaast zijn de instroom en het inwilligingspercentage onverminderd hoog, waardoor de druk op de toch al verstopte keten toeneemt. Hierdoor dreigt opnieuw een acute opvangcrisis. Veel gemeenten zijn welwillend om te helpen bij deze grote opgave. Maar het ontbreken van regie door het rijk, een duidelijk financieel afsprakenkader en ruimte voor lokaal maatwerk maken dat het draagvlak voor opvang in gemeenten verder erodeert. Het risico is dat dit ook ten koste gaat van het maatschappelijk draagvlak en de kansen op een goede landing van nieuwkomers in de samenleving. De VNG vindt dat onacceptabel en eist doortastend optreden en duidelijkheid van het rijk.

Het bestuur vraagt de leden om in te stemmen met de volgende VNG-inzet richting het kabinet:

1. Herhaling van de schrijnende situatie in de asielopvang dient absoluut voorkomen te worden. Om de opvangcrisis het hoofd te kunnen bieden, is het noodzakelijk dat het rijk en de decentrale overheden gezamenlijk, als partners, de grote maatschappelijke opgaven op het gebied van migratie aanpakken. Gemeenten hebben daartoe tot op heden grote bereidwilligheid getoond, maar kunnen dit alleen blijven doen als het rijk voldoende oplossingen biedt op de korte en lange termijn.
2. Richt een nationaal programma of een vergelijkbare crisisstructuur in die, tot inwerkingtreding van de Spreidingswet, regie voert op de opvang en de optimale benutting van beschikbare opvangcapaciteit. Het programma dient gemeenten daarnaast uitvoeringscapaciteit, voldoende financiële middelen en andere voorzieningen te bieden om in de noodzakelijke secundaire randvoorwaarden voor humane opvang te voorzien (onder ander op het gebied van zorg, onderwijs en veiligheid);
3. Werk zo snel mogelijk een navolgbaar en realistisch plan uit voor de uitvoering van de maatregelen in de Uitvoeringsagenda Flexibilisering Asielketen en de bestuurlijke afspraken van augustus vorig jaar. Cruciale onderdelen hiervoor zijn het realiseren van kleinschalige opvang (al dan niet in samenwerking met maatschappelijke partijen i.p.v. het COA), het beperken van overlast door overlastgevende asielzoekers, het versnellen van de asielprocedure en een brede visie op migratie vanuit het rijk (waaronder het beheersbaar maken van in- en uitstroom van diverse migratiestromen). De gezamenlijke doelstelling moet daarbij niet alleen zijn om zo snel mogelijk uit de crisisstand te komen, maar daar ook uit te blijven;
4. Stel gemeenten in staat om, binnen de kaders, tijdelijk af te wijken van te rigide regelgeving op diverse domeinen (werk, ruimtelijke ordening, onderwijs, inburgering etc.) om versnelling van opvang, huisvesting van statushouders (ook gezien in het licht van andere aandachtsgroepen) en integratie te bevorderen. Het is – met het oog op een soepele landing in de samenleving en behoud van draagvlak – essentieel dat de financiële, beleidsmatige en organisatorische randvoorwaarden over de gehele linie van opvang tot en met integratie ook structureel op orde worden gebracht.